

Kazimierz Zaremba

Kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego

Palestra 16/4(172), 31-35

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

nym wzbogaceniu, to obowiązek wydania korzyści lub zwrotu jej wartości wygasa, gdy drugi małżonek zużył uzyskane wartości lub utracił je w taki sposób, że nie jest już wzbogacony.

Gdyby zaś roszczenia tego rodzaju były realizowane na podstawie przepisów o naprawieniu szkody, to poszkodowany małżonek musiałby udowodnić winę sprawcy, związek przyczynowy i wysokość szkody.

Inną formą wewnętrznej cyrkulacji wartości majątkowych małżonków jest podział wspólnego majątku po ustaniu wspólności ustawowej (ale nie po ustaniu małżeństwa), który może być połączony ze wspólnym roszczeniem o zwrot nakładów i wydatków.

Do podziału majątku wspólnego stosuje się odpowiednio przepisy o dziale spadku z uwzględnieniem specyfiki art. 42—45 k.r.o.

W konkluzji należy stwierdzić, że w prawie polskim małżeństwo nie pociąga za sobą żadnych ograniczeń zdolności osobistej małżonków i jeżeli z jakichkolwiek powodów małżonkowie pragną ustanowić między sobą pewne szczególne stosunki majątkowe, to mogą to uczynić nie tylko w ramach prawa rodzinnego, lecz z całą swobodą również w granicach prawa cywilnego. Wszelkie zaś przesunięcia własnościowe poszczególnych składników majątkowych gospodarstwa rolnego — *inter vivos* — pomiędzy trzema możliwymi masami majątkowymi małżonków, to jest majątkami stanowiącymi ich odrębną własność lub majątkiem stanowiącym ich odrębną własność a majątkiem objętym wspólnością w ramach przepisów prawa małżeńskiego lub w ramach przepisów prawa cywilnego (obejętą rzecz, na jakiej zasadzie), nie powodują podziału gospodarstwa rolnego w rozumieniu prawa cywilnego.

KAZIMIERZ ZAREMBA

Kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego

Przepisy polskiego ustawodawstwa wymagają, ażeby nabywca lub spadkobierca nieruchomości rolnej miał ukończoną szkołę rolniczą lub przysposobienia rolniczego. Od tego wymagania zwolnieni są tylko niektórzy ze spadkobierców, a dla nabywców przewidziany jest okres karencji do 31 grudnia 1975 r.

Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 28 listopada 1964 r. (Dz. U. Nr 45, poz. 304) w brzmieniu rozporządzenia z dnia 10 lipca 1970 r. (Dz. U. Nr 18, poz. 150; jednolity tekst: Dz. U. z 1970 r. Nr 24, poz. 199) wprowadziło istotne i brzemienne w skutkach zmiany w zakresie kwalifikacji nabywców i spadkobierców nieruchomości rolnych.

Zgodnie z postanowieniem § 3 ust. 1 jednolitego tekstu jedynym dowodem stwierdzającym kwalifikacje nabywcy lub spadkobiercy do prowadzenia gospodarstwa rolnego jest świadectwo ukończenia szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego.

W celu złagodzenia tego rygorystycznego warunku oraz niewątpliwie ze względu na stan oświaty rolniczej w Polsce przepisy rozporządzenia przewidują dwa wyjątki. Jeden z nich zezwala na nabycie nieruchomości rolnej w okresie do dnia 31 grudnia 1975 r. i na spadkobranie gospodarstwa rolnego — także tej osobie, która pracuje w gospodarstwie rolnym, przy czym praca ta stanowi dla niej zawód dający główne źródło utrzymania. Drugi natomiast wyjątek odnosi się wyłącznie do spadkobierców po dniu 31 grudnia 1975 roku. Tak więc po dniu 31 grudnia 1975 r. może być spadkobiercą nieruchomości rolnej ten, kto w chwili otwarcia spadku ukończył co najmniej 45 lat, a praca w gospodarstwie rolnym stanowi dla niego zawód dający główne źródło utrzymania. Jak więc widać z tego, pierwszy wyjątek ma charakter przejściowy, a okres karencji wskazuje wyraźnie na umożliwienie nabyciom nieruchomości rolnych ukończenia szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego. Natomiast drugi wyjątek zezwala na dziedziczenie gospodarstwa rolnego osobom już starszym, mającym 45 lat w chwili otwarcia spadku, jeżeli zdobyli zawód rolnika dający im główne źródło utrzymania. Wymaga podkreślenia, że ten drugi wyjątek odnosi się tylko do spadków otwartych po dniu 31 grudnia 1975 r.

Płynie z tego wniosek, że po dniu 31 grudnia 1975 r. nie będzie mogła nabyć przez sprzedaż, darowiznę, zamianę albo na podstawie umowy o dożywocie, za rentę lub na podstawie innego tytułu (z wyjątkiem spadkobrania) — własności nieruchomości rolnej nawet taka osoba, która mimo że pracuje w gospodarstwie rolnym i praca ta stanowi dla niej zawód dający jej główne źródło utrzymania, nie ukończyła szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego. A więc nie wystarczą już, tak jak przedtem, do nabycia nieruchomości rolnej, jej części fizycznej lub ułamkowej (idealnej) kwalifikacje praktyczne nabyte przez osobistą pracę w gospodarstwie rolnym.

Dowodem ukończenia szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego jest świadectwo szkolne. Według wyjaśnienia Ministra Rolnictwa z dnia 28 grudnia 1970 r. Nr UR.ou.303—195, przez świadectwo ukończenia szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego w myśl wymienionego na wstępie przepisu § 3 ust. 1 rozporządzenia należy rozumieć ukończenie co najmniej szkoły przysposobienia rolniczego bądź zasadniczej szkoły rolniczej lub ogrodniczej albo świadectwo lub zaświadczenie ukończenia trzech stopni przysposobienia rolniczego, a także — z dawniejszych lat — świadectwo ukończenia co najmniej rocznej albo dwuzimowej szkoły rolniczej lub ogrodniczej. Za równorzędne z wyżej wymienionymi świadectwami uznaje się świadectwa lub dyplomy z tytułami kwalifikacyjnymi, uzyskane na podstawie przepisów uchwały nr 367 Rady Ministrów z dnia 21 sierpnia 1959 r. w sprawie przyznania robotnikom tytułów kwalifikacyjnych (M.P. Nr 76. poz. 402) w następujących zawodach: rolnik upraw polowych, rolnik łąkarz, rolnik chmielarz, rolnik hodowca bydła, rolnik hodowca trzody chlewnej, rolnik hodowca owiec, rolnik hodowca koni, ogrodnik sadownik, ogrodnik szkółkarz, ogrodnik warzywnik, ogrodnik upraw kwaciarskich.

Należy się krytycznie odnieść do stanowiska wyrażonego w drugiej części tego wyjaśnienia. Celem bowiem uchwały nr 367 jest podnoszenie kwalifikacji robotników rolnych zatrudnionych w dużych gospodarstwach rolnych lub w zespołach prowadzonych przez osoby o wysokich kwalifikacjach teoretycznych i praktycznych. Przepisy zaś rozporządzenia mówią o osobach, które również samodzielnie mają prowadzić gospodarstwo rolne i wszystkie jego działy produkcji. Z interpretacji przepisów rozporządzenia wyraźnie wynika warunek posiadania wykształcenia jako warunek podstawowy do nabycia nieruchomości rolnej, rozumiany nie czysto formalnie jako posiadanie odpowiedniego papierka, lecz jako rzeczywisty

cenus, rzutuający na terażniejszy model społeczności polskiej i wywierający zasadniczy wpływ na stan ekonomiki rolnej w jej całokształcie. Tym samym więc wywiera on także wpływ na postęp techniczny w rolnictwie, na potrzeby unowocześnienia i intensyfikacji profilu produkcyjnego i związaną z nim mechanizacją robót pracochłonnych oraz na chemizację gleby, hodowlę itp., a to wymaga, żeby młodzież pozostająca na wsi zdobywała odpowiednie kwalifikacje do samodzielnego prowadzenia gospodarstwa rolnego i podejmowania decyzji, której nieodwracalność skutków, jak nigdzie indziej, występuje w rolnictwie. Aktualnie kłopotliwy stan szkolnictwa rolnego, najsłabiej dotychczas rozwiniętego i funkcjonującego działu oświaty zawodowej, nie upoważnia do zmiany przepisu ustawy. Zresztą nie ma potrzeby zmiany, zważywszy na przewidziany w rozporządzeniu okres karencji.

Stosownie do przepisu § 3 ust. 2 cyt. rozporządzenia, kwalifikacje wynikające z pracy w gospodarstwie rolnym, stanowiącej zawód danej osoby, który daje jej główne źródło utrzymania, stwierdza biuro gromadzkiej rady narodowej lub organ do spraw rolnych prezydium rady narodowej osiedla, miasta albo dzielnicy w mieście wyłączonym z województwa — w miejscu zamieszkania nabywcy lub spadkobiercy. Dowodem stwierdzającym tego rodzaju kwalifikacje jest zaświadczenie.

Jak już zaznaczono, o ile świadectwo szkolne jest dowodem do każdego wypadku wymagającego od nabywcy albo spadkobiercy nieruchomości rolnej kwalifikacji rolniczych, o tyle zaświadczenie opierające się na samym fakcie wykonywania pracy może służyć nabywcy lub spadkobiercy jedynie do dnia 31 grudnia 1975 r., a po tym dniu tylko i wyłącznie spadkobiercy, który w chwili otwarcia po tej dacie spadku ukończył 45 lat. Pozostawiając biurom gromadzkim lub organom do spraw rolnych ocenę kwalifikacji nabytych przez osobistą pracę, ustawodawca określił jedynie warunki, jakie muszą spełniać dane osoby, właściwość według ich miejsca zamieszkania oraz przerwy w pracy. Warunkiem ważności zaświadczenia jest wystawienie go przez biuro lub organ do spraw rolnych właściwy ze względu na miejsce zamieszkania danej osoby. Natomiast można przyjąć jako niewątpliwe, że warunkiem ważności nabycia własności nieruchomości rolnej jest faktycznie istnienie po stronie nabywcy lub spadkobiercy praktycznych kwalifikacji albo faktyczne ukończenie szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego.

Z tych względów jest w pełni uzasadnione wprowadzenie bezwzględnego wymagania co do właściwości rady narodowej. Tylko bowiem dobra i wprost osobista znajomość mieszkańca gromady, miasta, osiedla lub dzielnicy i jego sytuacji życiowych pozwoli wydać bezpośrednio i zgodnie z prawdą zaświadczenie stwierdzające kwalifikacje przy uwzględnieniu wszystkich warunków. W szczególności celowość wprowadzenia takiego warunku uzasadnia przepis § 3 ust. 5 rozporządzenia. Zgodnie z tym przepisem przerwa w pracy z przyczyn niezależnych od nabywcy lub spadkobiercy nie stanowi przeszkody do uznania, że ma on kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego. A ponieważ prawidłowa ocena powstałej przerwy ma tu zasadnicze znaczenie, więc słusznie postawia się dokonanie oceny tej przerwy w pracy w gospodarstwie rolnym właściwej radzie narodowej. Z tego jednak względu ocena danej przerwy musi się opierać na określonych kryteriach. Przede wszystkim zaś ocena tej przerwy nie może podlegać swobodnemu uznaniu. Również nie może się ona ograniczać wyłącznie do warunków określonych w przepisach § 15 rozporządzenia. W rozumieniu bowiem przepisu § 3 rozporządzenia nie można mówić o braku kwalifikacji z tego powodu, że dana osoba nie zamieszkuje w gospodarstwie rolnym, albo że przerwa nastąpiła w jakimś odleglejszym okresie przed otwarciem spadku. Natomiast przeszkodą do uznania, że dana osoba nie posiada kwalifikacji, stanowić będzie przerwa, która nastąpiła z zamiarem porzucenia

pracy w gospodarstwie rolnym, z zamiarem w ogóle zmiany zawodu, przy czym tylko taka przerwa, która trwała w chwili otwarcia spadku.

Treść przepisu § 3 ust. 2 i 3 rozporządzenia z dnia 10 lipca 1970 r. przesądziła o dyskusyjnym dotychczas charakterze zaświadczenia, stwierdzającego kwalifikacje nabywcy i spadkobiercy do prowadzenia gospodarstwa rolnego, wydanego przez biuro gromadzkiej rady narodowej lub organ do spraw rolnych właściwego prezydium rady narodowej (por. A. Licherowicz, A. Piekara: W kwestii charakteru prawnego zaświadczenia o kwalifikacjach rolniczych, NP nr 5/1965).

Jak orzekł Sąd Najwyższy w postanowieniu z dnia 22 kwietnia 1968 r. III CRN 30/68 (OSNCP 31/1969) z głosem S. Breyera i z dnia 22 października 1968 r. III CRN 80/68 (OSNCP 140/1969), zaświadczenie to nie ma charakteru decyzji w rozumieniu art. 97 k.p.c., a tylko stanowi dowód tego, co zostało w nim urzędowo stwierdzone (art. 244 k.p.c.). Jest więc ono aktem wiedzy organu administracyjnego, a nie aktem woli, gdyż stwierdza określony stan faktyczny, a nie stan podlegający ocenie indywidualnej, subiektywnej.

Należy dodać, że omawianego przepisu § 3 nie zmieniła nowela z dnia 23 grudnia 1971 r. (Dz. U. Nr 37, poz. 332).

Zgodnie z przyjętą metodą legislacyjną rozporządzenie z dnia 10 lipca 1970 r. wprowadza zmiany w granicach ustawowego upoważnienia. Z tego względu przepisy te — podobnie jak przepisy rozporządzenia z 28 listopada 1964 r. — zaktualizowane przepisami wprowadzonymi rozporządzeniem Rady Ministrów z 23 grudnia 1971 r. (Dz. U. Nr 37, poz. 332), mówiąc o nabywcy lub spadkobiercy nieruchomości rolnej, zajmują się wyłącznie warunkami będącymi uzupełnieniem warunków wymienionych w przepisach k.c., jakie muszą te osoby spełniać w razie nabycia lub dziedziczenia nieruchomości rolnej. Prowadzi to do wniosku, że wprowadzone zmiany w sprawie kwalifikacji do prowadzenia gospodarstwa rolnego dotyczą wszystkich nabywców nieruchomości rolnych lub ich części, będących osobami fizycznymi wymienionymi w art. 160 § 1 k.c., a więc również współwłaściciele nabywających część fizyczną nieruchomości w wyniku zniesienia współwłasności, przekraczającą ich udział w tej współwłasności. Natomiast zmiany te nie dotyczą wszystkich spadkobierców, lecz jedynie tych, którzy nie spełniają wprawdzie warunków do dziedziczenia szczegółowo określonych przepisami k.c., ale mają kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego, a więc spadkobierców wymienionych w art. 1059 § 2 i 1061 k.c., i odpowiednio w art. 1065 k.c.

Ustawa z dnia 26 października 1971 r. o uregulowaniu własności gospodarstw rolnych (Dz. U. Nr 27, poz. 250) nazywa rolnikami osoby korzystające z dobrodziejstwa ustawy dotyczącej nabycia z mocy samego prawa własności nieruchomości rolnej. Określenia, co należy rozumieć przez wyraz rolnik, nie ma w tej ustawie. Nie ma go także w innych przepisach prawnych. Dlatego można przyjąć, że chodzi tu o człowieka trudniącego się rolnictwem, prowadzącego gospodarstwo rolne. Zadaniem tej ustawy jest uregulowanie własności trwałych stanów posiadania oraz umożliwienie powrotu do dawnych stosunków. Dla wykonania takiego zadania musiano przyjąć, że właścicielami nieruchomości rolnych będą jedynie osoby prowadzące osobiście samodzielne gospodarstwa rolne.

Tak więc mając na celu uporządkowanie stanu własności nieruchomości rolnych, wskutek działania tego jednorazowego aktu prawnego pominięto warunek posiadania kwalifikacji rolnych przez ukończenie szkoły rolniczej lub przysposobienia rolniczego. A ponieważ wymieniony wyżej wyjątek zezwalający na nabycie do dnia 31 grudnia 1975 r. nieruchomości rolnej wymaga, żeby praca w gospodarstwie rolnym nabywcy stanowiła zawód dający główne źródło utrzymania, przeto rolnik na-

bywający nieruchomości rolną na podstawie przepisów tej ustawy także nie spełnia warunków tego wyjątku. Ustawa bowiem nie wymaga od niego spełnienia warunku pracy będącej zawodem, który daje główne źródło utrzymania, co wystąpi w każdym niemal wypadku nabycia nieruchomości rolnej o obszarze od 0,5 do kilku hektarów.

Natomiast ustawa ta stawia większe w tym względzie wymagania dotychczasowym posiadaczom zależnym (dzierżawcom lub władającym z innego tytułu), którym mogą być przekazane nieruchomości rolne na własność. Nie tylko bowiem muszą oni mieć kwalifikacje do prowadzenia gospodarstwa rolnego stosownie do omówionego wyżej § 3 ust. 1 i 2 rozporządzenia z dnia 10 lipca 1970 r., ale również muszą się wykazać dotychczasowym sposobem prowadzenia gospodarstwa rolnego wskazującym na to, że daje on gwarancję należytego zagospodarowania nieruchomości. A poza tym — gospodarować na niej nieprzerwanie co najmniej od trzech lat do dnia 4 listopada 1971 r. osobiście lub przy pomocy członków rodziny pozostających z posiadaczem zależnym we wspólności domowej.

Należy zatem przyjąć, że omawianą ustawą wprowadzony został wyjątek od zasady konieczności posiadania kwalifikacji do prowadzenia gospodarstwa rolnego wyłącznie dla osiągnięcia wytkniętego celu, dla spełnienia jednorazowego zadania, jakim jest uregulowanie własności nieruchomości rolnych w razie nabycia z mocy samego prawa przez samoistnych posiadaczy. Natomiast w razie przekazania na własność dotychczasowym posiadaczom zależnym warunek posiadania kwalifikacji ma zakres szerszy, niż określa go § 3 rozporządzenia.

ALICJA GERSDORF

Postępowanie sądowe w sprawach dotyczących władzy rodzicielskiej

Rozpoznawanie spraw dotyczących władzy rodzicielskiej w procesie i w postępowaniu nieprocesowym. Zakres orzekania sądu procesowego i opiekuńczego w tych sprawach oraz zbieg obu postępowań. Właściwość sądu opiekuńczego. Uczestnictwo dziecka w postępowaniu przed sądem opiekuńczym. Zdolność procesowa i reprezentacja dziecka w tym postępowaniu. Prawomocność formalna orzeczeń sądu opiekuńczego, niedopuszczalność skargi o wznowienie postępowania od tych orzeczeń.

I

Podstawowym założeniem unormowania stosunków między rodzicami a dziećmi w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym jest dobro dziecka i zbieżny z nim interes społeczny, celem bowiem wychowania dziecka jest przygotowanie go do spełniania zadań pełnowartościowego członka społeczeństwa. W interesie Państwa leży więc stworzenie warunków niezbędnych dla prawidłowego fizycznego i duchowego rozwoju młodzieży, dlatego też określając przedmiot i zakres władzy rodzicielskiej oraz sposób jej wykonywania, kodeks rodzinny i opiekuńczy stawia na pierwszym